2.5 Namazla ilgili diğer hükümler

İki Namazı Birleştirmek (Cemu's-salâteyn) جَمْعُ الصَّلَاتَيْنِ

İki namazı bir vakitte kılmaya **cem'u's-salâteyn** denir. İki namazın birleştirilerek bir vakitte kılınması "öğle ile ikindi" ve "akşam ile yatsı" namazları için söz konusudur. İki namazın, bunlardan birincisinin vakti içinde birleştirilerek peş peşe kılınmasına "cem-i takdîm" (öne alarak birleştirmek), ikincisinin vakti içinde birleştirilerek peş peşe kılınmasına ise "cem-i te'hîr" (sona bırakarak birleştirmek) adı verilmiştir. Buna göre öğle ile ikindiyi öğle vaktinde, akşam ile yatsıyı akşam vaktinde birleştirilerek peş peşe kılmak cem-i takdîm olur. Buna karşılık, öğle ile ikindiyi ikindi vaktinde, akşam ile yatsıyı yatsı vaktinde birleştirilerek peş peşe kılmak da cem-i te'hîr olur.

Öğleyi geciktirerek kendine ait son vaktinde, ardından ikindiyi de kendisine ait ilk vaktinde kılmak, akşamı son vaktinde ve ardından yatsıyı kendisine ait ilk vaktinde kılmak da görünüş itibariyle cem sayılır. Bu şekildeki ceme, "cem-i sûrî" denir. Hanefiler iki namazın gerçekten birleştirilerek kılınmasını sadece hac esnasında Arafat ve Müzdelife'de caiz görürler. Şâfiîlere göre gerek hacda gerekse belirli şartlar dâhilinde yolculuk, korku, aşırı yağmur ve benzeri mazeretler sebebiyle namazlar birleştirilebilir. İhtiyaca binaen ve belirli şartlar altında cevaz verilen cem etme ruhsatını amacı doğrultusunda kullanmak gerekir. Bunun için, namazın beş vakit olarak farz kılınmasındaki hikmetlerden uzaklaştıran ve namaz vakitlerini üçe indirme izlenimi verecek davranışlardan kaçınmak gerekir. Yani namaz ibadetinin vakitli bir ibadet olması nedeni ile cem etmenin bir mazerete dayanması gerekir. Mesela yolculuğa çıkarken öğle namazının vakti girmiş fakat ikindi namazını vaktinde kılmak mümkün olmaya-

caksa önce öğle, hemen ardından ikindinin farzları kılınır ve yola çıkılır. Aynı şekilde ameliyata giren doktor ve benzeri mazereti olan kişilerin normal vakitler içerisinde namaz kılması mümkün olmayacaksa namazlarını birleştirerek kılması mümkündür.

İmamet ile ilgili bazı hükümler

Müdrik, namazın başından sonuna kadar imama uyup bütün rekâtları onunla birlikte kılan kimsedir. İmama ilk rekâtın rükûunda yetişen kimse de müdrik adını alır.

Lahik, namaza imamla birlikte başladığı hâlde bir mazeretten dolayı namazın tamamını veya bir kısmını imam ile kılamayan kimsedir. Bu mazeretler, uyku, dalgınlık, aşırı kalabalıktan dolayı sıkıntı veya abdestin bozulması gibi bir durum olabilir. Lahik durumuna düşen kişi, kaçırdığı rekâtları, sanki imamın arkasında kılıyormuş gibi kılarak namazını tamamlar. Yani kıraat yapmaz. Bir müddet bekleyerek rükû ve secdeleri yapar. Bununla birlikte bu uygulama zordur. Bu nedenle bu durumda olan kişi usulünü biliyorsa abdest alıp geldikten sonra namazına imama uyarak devam eder. Usulünü bilmiyorsa namazı baştan tekrar kılmalıdır.

Namazın başından sonuna kadar imama uyup bütün rekâtları onunla birlikte kılan kimseye müdrik denir.

Mesbuk imama namazın, birinci rekâtın rükûundan sonra mesela, ikinci, üçüncü ve dördüncü rekâtlarında uyan kişidir. Mesbuk, imam selam verdikten sonra "Allahu ekber" diyerek ayağa kalkar ve imam ile kılamadığı rekâtları münferid gibi kılar. Örneğin, dört rekatlı namazın son rekatında imama uyan kimse imam ile teşehhütte bulunduktan sonra ayağa kalkar, sübhaneke, fatiha ve bir sureyi okuyup oturur ve tahiyyat okunduktan sonra ayağa kalkar. Geri kalan 2 rekatı tamamlar.

Zelletü'l-kârî (namazda okuma hataları): Kur'an-ı Kerim'i okumadaki bir hataya, "zelletü'l-kârî" denir. Örneğin; namazda kasıtlı olarak Kur'an'ın bir kelimesini, anlamı değiştirecek şekilde okumak namazı bozar. Ancak herhangi bir kasıt olmaksızın yanlış yapıldığında ise eğer Kur'an lafızlarından olmayan bir lafız okunmuş olursa namaz yine bozulur. Okunan şey Kur'an lafızlarından biri ise namaz bozulmaz. Kelime sonlarındaki hareke yanlışları da bu anlamı değiştirse bile namaz bozulmaz. Bir harf yerine başka bir harf okunması durumunda; eğer bu harfler sin ve sad harfi gibi mahreç yakınlığı bulunan harflerden ise namaz bozulmaz. Mesela, "Allahü'ssamed" diyecek yerde "Allâhü's-semed" demek "felâ takher" diyecek yerde "felâ tekher" demek, "fethun karîb" diyecek yerde "fethun garîb" demek namazı bozmaz. Bununla birlikte mahreç yakınlığı olmayan ancak genel olarak karıştırılan ve ayırt etmekte güçlük çekilen harflerin birbiri yerine geçirilmesi durumunda birçok fakihe göre namaz bozulmaz. Örneğin "dât" yerine "dâl", "zâl" veya "zı" harfinin okunması böyledir. Şeddeli harfi şeddesiz veya şeddesiz harfi şeddeli; uzun okunacak yerde kısa veya kısa okunacak yerde uzun; idgam yapılacak yerde idgamsız veya idgam yapılmayacak yerde idgam yaparak okumak namazı bozmaz. Örneğin "iyyâke na'büdü" diyecek yerde "iyâke na'büdü" demekle namaz bozulmaz. Fakihlerin çoğunluğuna göre bir kelime tam okunmasa örneğin "el-hamdü..." diyecekken,

unutmak veya nefesi yetmemek veya nefesi bir sebeple tıkanmaktan dolayı, "el..." deyip, durduktan sonra "el-hamdü..." denilse veya okunacak kelime unutulsa ve onun yerine başka bir kelimeye geçilse namaz yine bozulmaz. Ayetlere harf eklenmesi durumunda eğer mana değişmiyorsa namaz bozulmaz. Ancak "Allahüekber" ifadesinin başına bir "e" harfi eklenecek olsa, anlam bütünüyle değişeceği ve inanç noktasından riskli bir anlam çıkacağı için namaz bozulur. Çünkü "Allahüekber" sözü, "Allah en büyüktür" demektir. Bu sözün başına "e" harfi eklendiği zaman anlam "Allah en büyük müdür?" olur ki bu durumda namaz bozulur. Diğer taraftan kişi namazda fahiş hata ile okuduktan sonra, dönüp yeniden düzgün şekilde okursa namazı caiz olur. Kıraat esnasında az veya çok miktarda ayet atlamakla da namaz bozulmaz. Şâfiîlere göre ise Fâtiha dışındaki okuyuşlarda kasıtlı olmamak şartıyla meydana gelen hata sebebiyle namaz bozulmaz. Dolayısıyla Fâtiha hatasız öğrenilmelidir.[29]

Kaza namazı

Farz namazlar vaktinin girmesinden önce eda edilemeyeceği gibi vaktinin çıkmasından sonra da **eda** edilemez. Farz bir namazın vakti içinde kılınmasına eda, vaktinin çıkmasından sonra kılınmasına ise **kaza** denilir. Dinimize göre farz bir namazın özürsüz olarak vaktinde kılınmaması ve kaza edilmek üzere ertelenmesi doğru değildir ve günahtır. Ancak unutma, uyuma veya bilinç kaybı gibi özürler nedeni ile vaktinde kılınamamış olan namazın daha sonra kılınması gerekir. Kişi ayrıca tövbe etmelidir.

Kaza namazı sadece günlük namazların farzları ile vitir namazı için söz konusudur. Cuma ve bayram namazları ile nafile namazların kazası olmaz. Kaza namazlarını kılarken niyette vakti belirlemeye gerek yoktur. Kazaya kalmış bir vaktin namazı için "Niyet ettim Allah rızası için, vaktine yetişip de kılamadığım ilk öğle namazını" ya da "Son öğle namazını kılmaya." denilerek niyet edilebilir.

Bir vaktin namazı kaza edileceği zaman önce bir ezan okunur, sonra kamet getirilir. Birden fazla kaza namazı peş peşe kılınacağı zaman da hepsi için bir ezan yeterlidir. Her farz namazı için ise ayrı ayrı kamet getirmek sünnettir.

Kutuplarda Namaz

Vakit, namazın şartı olduğu gibi namazın farz olmasının da sebebidir. Buna göre bir bölgede namaz vakitlerinden biri veya ikisi gerçekleşmiyorsa o vakitlere ait namazların, o bölge halkına farz olmaması gerekir. Diyelim ki bazı yerlerde senenin bir mevsiminde daha şafak kaybolmadan fecir doğarak sabah namazının vakti girmektedir. Bu durumda orada yatsı namazının vakti gerçekleşmeyeceği için, yatsı namazı kılmak gerekmez. Fakat meselenin özü üzerinde düşünen mudakkik fakihlere göre vakit, namazın bir şartı, sebebi ve alameti olsa da, namazın asıl sebebi ilâhî hitaptır. Bütün Müslümanlar beş vakit namaz ile mükelleftirler. Bu sebeple bir bölgede herhangi bir namazın vakti gerçekleşmiyorsa veya tam olarak belirlenemiyorsa orada yaşayanlar, namaz vakitleri tam olarak belirlenebilen en yakın bölgedeki namaz vakitlerine göre bir takdir ve belirleme yaparak namazlarını kılarlar. Aynı şekilde Güneşi uzun bir müddet batmayan veya doğmayan yerlerde en yakın bölgeye itibar edilmesi gerekir. Nitekim bu bölgelerde yaşayan insanlar günlük hayatlarını da Güneşe göre değil 24 saatlik bir zaman dilimine göre düzenlemektedirler.

29 Diyanet İşleri Başkanlığı, İlmihal, C. I, s. 245-246.